

Лункіна Т. І., доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0001-7252-3239

e-mail: linkina-tanya@i.ua

Василенко М. Ю., здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

e-mail: vasilenko.marishkaaa@gmail.com

Основні аспекти розвитку соціальної відповідальності в закладах вищої освіти України

Анотація. Стаття присвячена питанням соціальної відповідальності закладів вищої освіти України. На основі проведених досліджень з'ясовано, що заклади вищої освіти пропaгують соціальну відповідальність як ефективне використання суспільних (державних) ресурсів, власних ресурсів, взаємодії з окремими громадянами, органами влади, бізнес-структурами, різними організаціями та установами. Досліджено напрями здійснення соціальної відповідальності в закладах вищої освіти, відповідно до яких ці заклади формують соціальну відповідальність. З'ясовано основні підходи до визначення якості вищої освіти. Висвітлено сутність, складові та результативну діяльність закладів вищої освіти. Проаналізовано зарубіжний досвід впровадження соціальної відповідальності в освітніх закладах освіти. Виявлено виміри, за якими відображають результати діяльності закладів вищої освіти. Встановлено, що першоосновою і базисом соціальної відповідальності будь-якого суб'єкта господарювання є високоефективне, професійне та якісне виконання тих суспільних функцій, заради яких він функціонує. Проаналізовано рейтинг найкращих аграрних закладів вищої освіти та здійснено оцінку рівня розвитку соціальної відповідальності.

Ключові слова: соціальна відповідальність; заклади вищої освіти; конкурентність.

Lunkina T., Doctor of Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Vasilenko M., student, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Main Aspects of Social Responsibility Development in the Higher Education Institutions of Ukraine

Abstract. Introduction. The article is devoted to the issues of social responsibility of the higher education institutions of Ukraine. Research has shown that higher education institutions promote social responsibility as an effective use of public (state) resources, their own resources, and interaction with individuals, authorities, business entities, and various organizations and institutions. The directions of implementation social responsibility in higher education institutions are investigated according to which these institutions form social responsibility. The main approaches to determining the quality of higher education are clarified. The essence, components and effective activity of higher educational institutions are highlighted. The foreign experience of introduction social responsibility into educational institutions is analyzed. It is established that the primary basis and the basis of social responsibility of any business entity is highly effective, professional and high-quality performance of those social functions for which it functions. The rating of the best agricultural institutions of higher education is analyzed and the assessment of the level of social responsibility development is carried out.

Purpose. To investigate the main aspects of social responsibility development in higher education institutions of Ukraine.

Results. It is found that social responsibility is the key to the effective development of higher education institutions, as universities through their functions form the value orientations of higher education students for their further activities.

Conclusions. Today, institutions of higher education act as a powerful material and technical base, centers of social and innovative projects and sources of human resources that prepare professionals who in the process will apply the acquired knowledge and skills in combination with balanced development.

Keywords: social responsibility, institutions of higher education, competitiveness.

JEL Classification: A22; I23; M14; Z19.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства новизною та виміром якості продукції вищої освіти як сектору національної економіки стає людський капітал, який являє сукупність певних якостей людини: здоров'я, природних здібностей, духовності, освіченості, професіоналізму й мобільності.

Подальший розвиток та реалізація модернізованих функцій вищої освіти потребують усвідомлення закладів вищої освіти (далі – ЗВО) власної суспільної ролі, пов'язаної з цим процесом, задоволення взаємних зобов'язань та вимог основними інститутами освітньої сфери щодо результатів спільної діяльності з виробництва-споживання якісних освітніх послуг, формування всебічно розвинених, високоморальних

громадян, соціально-економічного розвитку країни та її регіонів. Для формування системи соціальної відповідальності суспільства ключовою є роль вищої освіти, яка соціалізує особистість, спонукаючи її поширювати соціальні принципи у суспільстві. ЗВО є інструментом, в якому формуються ціннісні орієнтири майбутнього покоління з одночасною зміною цінностей теперішнього, а сучасні тенденції розвитку економіки вимагають їх чіткої соціальної спрямованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші наукові досягнення в дослідженні проблематики соціальної відповідальності набули поширення ще на початку ХХ ст. Цей систематичний науковий аналіз розпочався з наукової праці Г. Боуена «Соціальна відповідальність бізнесмена» у 1953, в якій було визначено та окреслено умови й напрями соціальної відповідальності [6].

У працях вчених Д. Віндзор, А. Керролла, М. Ван Марревійка, Р. Штойєра подано ґрунтовний аналіз становлення концепцій щодо розвитку соціальної відповідальності та підходів до їх систематизації. Зокрема, А. Керролл, усвідомлюючи складність і суперечність генези соціальної відповідальності, проаналізував основні термінологічні зміни соціальної відповідальності протягом низки десятиріч. Так, 50-ті роки минулого століття він визначив як початок сучасної ери соціальної відповідальності, 60-ті роки – як період змістовного поглиблення визначення корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, 70-ті роки – як поширення різноманітних визначень корпоративної соціальної відповідальності бізнесу; 80-ті роки характеризуються зменшенням кількості визначень, зростанням досліджень та появою альтернативних до наявних [7].

Погоджуємося з науковцем Л. Білецькою, що соціальна відповідальність – це обов'язок особи оцінити власні наміри та здійснювати вибір поведінки відповідно до норм, що відображають інтереси суспільного розвитку, а у випадку порушення їх – обов'язок звітувати перед суспільством і нести покарання [5].

У напрямі освітнього процесу, то варто виділити нові моделі університетської освіти (В. Савчука та М. Полякова), зокрема, моделі «академічного університету», «інноваційного університету», «університетського регіонального комплексу», «дослідницького університету»: «В умовах загальноосвітньої кризи, зменшення обсягів державного фінансування, університети вимушені шукати інші напрями стабілізації свого фінансового становища. Тому, у кінці минулого століття в Європі почали виникати моделі «підприємницького» або «інноваційного» університету» [4].

Вагомий вклад у дослідження соціальної відповідальності зробили як іноземні, так і вітчизняні науковці, проте, попри значну кількість досліджень щодо теоретичних аспектів формування соціальної

відповідальності, саме в закладах вищої освіти дане питання залишається не до кінця дослідженим, що й спонукає до проведення аналізу в даному напрямі.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є поглиблення теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на визначення рівня соціальної відповідальності у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Єдиною можливістю потрапити в коло країн з високим рівнем конкурентоспроможності національних економік є перехід від екстенсивного використання людських ресурсів з низьким рівнем базової професійної підготовки до інтенсивного використання висококваліфікованої робочої сили, адаптованої до умов соціально орієнтованої економіки інноваційного типу. Механізмом реалізації такого підходу є сформована соціальна відповідальність ЗВО України, у результаті чого останні змінюють рівень соціальної відповідальності окремих громадян та суспільства у цілому.

У цьому контексті новизною та виміром якості продукції вищої освіти як сектору національної економіки стає людський капітал – сукупність певних якостей людини: здоров'я, природних здібностей, духовності, освіти, професіоналізму і мобільності. У суспільстві в цілому і, зокрема, у високотехнологічних секторах економіки зростає попит на висококваліфікованих спеціалістів-універсалів, які мають не лише спеціалізовану професійну підготовку, але й успішно оволодівають навичками інноваційної, підприємницької та управлінської діяльності, максимально використовують індивідуальні здібності.

Соціальна відповідальність – це соціальне явище, що являє собою добровільне та свідоме виконання, використання і дотримання суб'єктами суспільних відносин, приписів, соціальних норм, а у разі їхнього порушення – застосування до порушника заходів впливу, передбачених цими нормами. Соціальна відповідальність має на меті упорядкування, гармонізацію суспільних відносин і забезпечення їхнього поступального та стабільного розвитку.

Значення закладів вищої освіти має бути провідним не тільки у виробництві освітніх благ, а й у передаванні здобувачам вищої освіти визнаних у суспільстві цінностей, інтеграції студентської молоді в суспільство.

На основі проведених досліджень з'ясовано, що ЗВО несуть соціальну відповідальність за ефективне використання:

- суспільних (державних) ресурсів з метою підвищення ефективності роботи ЗВО, забезпечення єдності у навчанні та вихованні, залучення здобувачів вищої освіти та викладачів до різноманітних соціальних практик (їх суспільну відповідальність);
- власних ресурсів – для розвитку та зміцнення суспільства, проведення демократичних реформ;
- взаємодії з окремими громадянами, органами влади, бізнес-структурами, різними організаціями та

установами – для функціонування ЗВО як соціального інституту відкритого типу, центру соціальної політики в регіоні [1].

Від соціально відповідального ЗВО (університету) очікують позитивний вплив на досягнення високих

результатів їх діяльності, адже сьогодні потребує не тільки досвідчених професіоналів, а й працівників, які будуть дотримуватися принципів сталого розвитку, що в подальшому забезпечить ефективне господарювання (табл. 1).

Таблиця 1 Результативна діяльність ЗВО

Результати	Характеристика результатів
Когнітивні остаточні результати	Переданий-здобутий рівень знань, умінь і навичок як основи правильної професійної діяльності і орієнтації здобувачів вищої освіти у світі (пізнавальний компонент освітньої діяльності)
Економічні остаточні результати	Відповідність структури, обсягів знань та здобутих під час навчання навичок попиту на ринку праці. Йдеться про людський капітал здобувача вищої освіти (майбутнього працівника) у вузькому значенні, який дорівнює його капіталізованому доходу або тій сумі коштів, дохід від яких дорівнює заробітній платі, яку він отримує.
Соціальні остаточні результати	Набутий у ЗВО соціальний капітал, тобто різноманітні зв'язки індивіда з іншими індивідами, групами та організаціями, якими він може скористатися для вирішення власних проблем (реалізації власних інтересів). Чим ширші й різноманітніші такі зв'язки, то легше реалізовувати людський капітал, і то менші витрати на подолання конфліктів у суспільстві

Джерело: сформовано на основі матеріалів [2]

Першоосновою та базисом соціальної відповідальності будь-якого суб'єкта є високоефективне, професійне й якісне виконання тих суспільних функцій, заради яких він функціонує. З такої позиції основою соціальної відповідальності закладів вищої освіти є надання високоякісних та затребуваних суспільством навчальних послуг, а також проведення

актуальних наукових досліджень. Водночас відповідальність університету виявляється у виконанні функцій роботодавця для співробітника, учасника соціальних відносин в суспільстві й місцевій громаді, учасника економічних та політичних відносин з державою та ділового партнера (табл. 2).

Таблиця 2 Сутність і складові соціальної відповідальності ЗВО

Складова	Характеристика
Відповідальний виробник освітніх послуг	Якісні високопрофесійні освітні послуги, що ґрунтуються на сучасних наукових дослідженнях; діяльність згідно з нормами права; збереження здоров'я здобувачів вищої освіти та навколишнього середовища; запровадження інновацій для підвищення ефективності навчання тощо
Відповідальний роботодавець	Сприяння постійному підвищенню кваліфікації викладачів; діяльність згідно з нормами трудового права; належні умови праці та соціальний добробут своїх працівників тощо
Відповідальний учасник соціальних відносин	Участь у підтриманні благополуччя суспільства, що найчастіше проявляється у просвітницькій діяльності; поширення ідей і знань з соціальної відповідальності; підтримка духовності, науки, культури; сприяння розвитку свого регіону, волонтерських програмах тощо.
Відповідальний учасник економічних і політичних відносин з державою	Прозора діяльність згідно з нормами чинного законодавства; уникнення корупції; прозорість конкурсів, закупівель, фінансів, благодійних надходжень; прозорість щодо державних фінансів; підтримання законності; незалежне правосуддя й політична конкуренція
Відповідальний діловий партнер	Формування своїх відносин з партнерами на принципах дотримання договорів, угод і професійних стандартів діяльності; фінансова відповідальність; прозора фінансова звітність, стабільна репутація

Джерело: сформовано та доповнено авторами на основі матеріалів [3]

З огляду на вищезазначене, варто виокремити основні підходи до визначення якості вищої освіти:

– перший підхід пов'язує сутність поняття з відповідністю всіх аспектів вищої освіти до певних цілей, вимог, норм та стандартів. Для здобуття якісної освіти потрібно забезпечити якість самих вимог (цілей, стандартів та норм), якість ресурсів (сучасні освітні програми, кадровий потенціал, контингент абітурієнтів, матеріально-технічне забезпечення,

фінанси тощо), освітніх процесів (наукова і навчальна діяльність, управління, освітні технології тощо) та результатів діяльності ЗВО (поточні й підсумкові результати навчання здобувачів вищої освіти, характеристики кар'єрного зростання випускників тощо);

– другий підхід відтворює ступінь відповідальності ЗВО перед суспільством та численними стейкхолдерами, кожний з яких зацікавлений у якісній

вищій освіті. Так, суспільство очікує від вищої освіти підготовку кадрів вищої кваліфікації, здатних виконувати складні завдання, виховання культурно, морально та фізично розвинених, здорових особистостей. Держава (органи державної влади) зацікавлена у тому, щоб ЗВО, керуючись державними освітніми стандартами, готували фахівців, здатних вивести економіку держави на рівень розвинених країн і цим виправдати витрати бюджетних коштів (фактично платників податків) на їх навчання. Роботодавці розглядають якість вищої освіти з погляду таких професійних знань і навичок працівників, як сприйняття ними організаційної культури підприємства, які можна використовувати на підприємстві з метою зростання економічної та соціальної ефективності виробництва, одержання прибутку та скорочення непродуктивних витрат на перенавчання та перепідготовку кадрів. Здобувачі вищої освіти як безпосередні споживачі освітніх благ, сподіваються одержати у ЗВО набір теоретичних знань, професійних умінь і якостей, які необхідні для майбутньої суспільно корисної діяльності та одержання високих доходів на основі відповідальності поведіння (реалізації людського капіталу).

Варто зазначити, що сучасне ставлення до проблеми соціальної відповідальності закладів вищої освіти є глобальним викликом, вирішення якої є у розвинутих країнах, де існує перехід вищої освіти на мову ринку, тобто зміни функцій та ролі держави, її освітньої політики, відповідного переосмислення суті врядування університету, його взаємовідносин із «заінтересованим суспільством». Вища освіта стає особливим товаром на ринку послуг, таким чином суб'єкти, які зацікавлені у розвитку їх економічної, суспільної та виробничої діяльності за їхній внесок у вищу освіту.

Аналізуючи іноземний досвід впровадження соціальної відповідальності в освітніх закладах освіти, можна стверджувати, що для провідних університетів світу це є невід'ємною частиною діяльності при наданні освітніх послуг. Вони допомагають людині усвідомити суспільні норми поведінки, орієнтують у суспільних цілях та цінностях як індивідуально вагомим при здійсненні певної лінії поведінки відповідно до соціальних норм життя. Найбільша увага приділяється збереженню довкілля та розвитку соціальних громад.

Поширюючи серед здобувачів вищої освіти принципи сталого розвитку та усвідомлення екологічної складової життя, досягається цілковите сприйняття ними значення соціальної відповідальності. За результатами аналізу програм європейських закладах вищої освіти на сьогодні вже впроваджено курс з корпоративної соціальної

відповідальності у Лондонському метрополітенівському університеті (магістерська програма), Університеті Йоркшира, Лейцерський бізнес-школі (магістерська програма), Бізнес-школі Ноттінгемського університету (магістерська програма), Університеті прикладних наук у Відні. У Сполучених штатах Америки є університети, які створили інститути із соціальної відповідальності, мета яких - удосконалення та проведення досліджень, розроблення практичних рекомендацій, рецензування наукових робіт експертами у сфері соціальної відповідальності (Райерсонський університет, Державний університет Сан Жозе). У деяких університетах закладено політику соціальної відповідальності (Бристольський університет, Університет штату Індіана та інші).

Доречно наголосити, що здобувачами вищої освіти аграрних ЗВО є переважна більшість осіб з сільської місцевості, а саме понад 70-80% молоді. У молодіжному віці соціалізація здійснюється найбільш активно, особливо коли це стосується оцінки старшого покоління, його діяльності, поведінки, участі у суспільно-політичному житті, у зв'язку з чим молодь під впливом змін умов життя вносить новий зміст, власне бачення розвитку подій. Процес соціалізації у молоді формується під впливом соціальних, економічних, політичних та духовних чинників. Розвиток сільського господарства, пов'язаний, насамперед, із розвитком сільського населення. Основними факторами впливу на соціальну складову особистості сільського мешканця є: розвиток сільської інфраструктури, соціально-професійна складова, мотивація праці, матеріальне і психологічне (духовне) становище, самопізнання, самоосвіта тощо. Найважливішим педагогічним завданням аграрних ЗВО є допомога сільській молоді в їх особистісному становленні, у визначенні сенсу і напрямку свого життя, місця у суспільстві.

Соціальна відповідальність в аграрних закладах вищої освіти формується під впливом якісних показників їх діяльності (табл. 3).

Так, традиційно, перше місце утримується за Національним Університетом біоресурсів і природокористування України. Серед найкращих вітчизняних університетів НУБіП посідає 7 місце. Слідом йдуть: Миколаївський національний аграрний університет (46 місце), Таврійський державний агротехнологічний університет (66 місце), Львівський національний аграрний університет (87 місце). П'ятірку лідерів закриває Сумський національний аграрний університет, в рейтингу українських університетів він посів 102 місце.

Таблиця 3 Рейтинг лідерів аграрних закладів вищої освіти в Україні, 2019р.

№	Назва закладу вищої освіти	Місце лідерів серед ЗВО по Україні	Оцінка якості науково-педагогічного потенціалу Інп	Оцінка якості навчання ІН	Оцінка міжнародного визнання ІМВ	Оцінка інтегрального показника діяльності ЗВО, ІЗ
1	Національний Університет біоресурсів і природокористування України	7	19,75	12,71	5,97	38,43
2	Миколаївський національний аграрний університет	46	11,09	8,45	2,84	22,39
3	Таврійський державний агротехнологічний університет	66	11,63	6,37	1,39	19,39
4	Львівський національний аграрний університет	87	6,68	7,67	2,95	17,30
5	Сумський національний аграрний університет	102	8,50	5,88	1,61	15,99

Джерело: сформовано авторами із використанням рейтингу лідерів серед аграрних закладів вищої освіти в Україні за версією електронного ресурсу «Освіта.іа»

Варто виокремити напрями соціальної відповідальності аграрних закладів вищої освіти (табл. 4).

Таблиця 4 Напрями соціальної відповідальності аграрних закладів вищої освіти України

ЗВО	Заходи соціальної відповідальності
Національний Університет біоресурсів і природокористування України	Формування у здобувачів вищої освіти високої культури та національної громадянської свідомості; створення належних умов для навчання, праці, охорони здоров'я, відпочинку та оздоровлення студентів, аспірантів, докторантів та працівників ЗВО; наявність громадських організацій: Профспілкова організація працівників університету, Первинна профспілкова організація студентів та аспірантів та студентська організація; студентські колективи: народний театр «Березіль», народний ансамбль пісні і танцю «Колос» імені Станіслава Семеновського, академічний хор, вокальний чоловічий ансамбль «Амеро» і вокальний жіночий ансамбль «Октава», ВІА «Отава», ансамбль бального танцю «Чарівність» і хореографічний ансамбль «Дівоче сузір'я» тощо
Миколаївський національний аграрний університет	Проведення спартакіади «Здоров'я» серед науково-педагогічних працівників та співробітників; студентський профком, молодіжна громадська організація «Творити добро», народний студентський хоровий колектив «Калина», народна студія естрадного вокалу, народна театральна студія «М.А.С.К.А.», народний театр естради «Агранавти», народний ансамбль танцю «Золотий колос», народна студія розмовного жанру, студія образотворчого мистецтва «Чарівна скринька», студія гри на музичних інструментах, гурток підготовки телеведучих та відеооператорів студентського телебачення «МНАУ-TV», благодійна та волонтерська діяльність; стратегія розвитку соціальної відповідальності тощо
Таврійський державний агротехнологічний університет	На базі університету існує студентський фонд крові. Студентське профбюро двічі на рік влаштовує соціальну акцію «Стань донором – врятуй життя!» тощо
Львівський національний аграрний університет	Оздоровчо-спортивний табір «Маяк», змагання з бадмінтону і дартсу в залік «Спартакіади Здоров'я – 2019» серед професорсько-викладацького складу університету; екологічне спрямування тощо
Сумський національний аграрний університет	У молодіжно-розважальному центрі працюють клуби, гуртки за інтересами, художні студії, аматорські колективи. Щорічний конкурс художньої творчості серед першокурсників " знайомтеся: це ми!" Аматорські клуби - це колективи з багатою творчою історією, репертуаром і традиціями. У процесі формування майбутнього фахівця все активніше бере участь самоврядування, яке пов'язано з організаційно-управлінською діяльністю студентів. Сьогодні органи студсамоврядування сформовані на кожному факультеті, у гуртожитках, активно працює студентський ректорат

Джерело: представлено авторами із використанням головних сайтів ЗВО

Висновки. Виклики сьогодення зумовлюють ЗВО швидко реагувати на зовнішні зміни та забезпечувати себе від матеріального й морального старіння. Застосування елементів соціальної відповідальності в закладах вищої освіти призводить до позитивного як екологічного, так і соціального ефекту.

Отже, система вищої освіти повинна не тільки задовольняти здобувачів вищої освіти освітніми

знаннями, а й враховувати інтереси великої кількості інших зацікавлених сторін, які потребують відповідального поведіння. Це в свою чергу, дозволить закладам вищої освіти отримати стійкі конкурентні переваги серед інших закладів вищої освіти та сформувати у здобувачів вищої освіти ціннісні орієнтири, що враховують збалансування економічних, соціальних та духовних чинників.

Література:

1. Гусев В. О. Підтримка інноваційного розвитку національної економіки сферою вищої освіти. *Державне управління : теорія та практика*. 2006. №1. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2006-%20txts/GALUZEVE/06gvosvo.pdf> (дата звернення: 01.10.2019).
2. Матвеева О. Н. Формування професійної компетенції у студентів – майбутніх перекладачів з використанням навчального тезауруса. Самара, 2010. 216 с.
3. Нормативно-правовий інструментарій системи забезпечення якості освітньої діяльності в Київському національному університеті технологій та дизайну. Збірник положень. Том 1 упор. канд. екон. наук, доц. О. Б. Моргулець. За загальною редакцією д-ра екон. наук, чл.-кор. НАПН України, проф. І. М. Грищенка. К. : КНУТД, 2015. 393 с.
4. Пузанков Д. В. Стратегія розвитку технічного університету. *Вища освіта сьогодні*. 2002. № 7-8. С. 34-43.
5. Теоретичні основи соціальної відповідальності. URL: https://dn.khnu.km.ua/k_default.aspx?M=k0245 (дата звернення: 01.10.2019).
6. Bowen H. R. (1953). *Social Responsibilities of the Businessman*. New York: Harper & Brothers.
7. Caroll A. (1991). *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organisational Stakeholders*.

References:

1. Gusev, V. A. (2006). Support of innovative development of the national economy by the sphere of higher education. *Derzhavne upravlinnia : teoriia ta praktyka*, 1. Retrieved from <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2006-%20txts/GALUZEVE/06gvosvo.pdf> [in Ukrainian].
2. Matveeva, E. N. (2010). Samara: Formation of professional competence of students-future translators using the teaching thesaurus, 216.
3. Morgulets, B. & Grishchenko, I. M. (2015). Regulatory and legal tools of the quality assurance system of educational activities in the Kyiv national University of technology and design. *Zbirnyk polozhen'*. Tom 1. K. : KNUTD, 393.
4. Puzankov, D. V. (2002). The development strategy of the technical University. *Vyscha osvita s'ohodni*, 7-8, 34-43.
5. Theoretical foundations of social responsibility. Retrieved from https://dn.khnu.km.ua/k_default.aspx?M=k0245
6. Bowen, H. R. (1953). *Social Responsibilities of the Businessman*. New York: Harper & Brothers.
7. Caroll, A. (1991). *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organisational Stakeholders*.

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License